

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลี ก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

สกนธ์ ภู่งามดี¹ และ พนิดา ภู่งามดี²

Sakon Phungamdee and Panida Phungamdee

¹มหาวิทยาลัยชินวัตร

Shinawatra University

² นักวิชาการอิสระ

Independent scholar

E-mail: sakon60@yahoo.com *Corresponding Author

<https://doi.org/10.14456/issc.2026.2>

Article History

Received 15-10-2025; Revised:
27-11-2025; Accepted: 04-12-2025

คำสำคัญ:

วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร; ยุทธศาสตร์;
การพัฒนาคุณภาพ; การอบรมบาลี
ก่อนสอบสนามหลวง; บทบาทของวัด
ในสังคมไทย

บทคัดย่อ

บทนำ: ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้สังคมไทยเป็นสังคมวิถีพุทธซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ทั้งสามสถาบันนี้ได้มีความผูกพันและเอื้อเพื่อส่งเสริมกันมาโดยตลอด **วัตถุประสงค์การวิจัย:** 1) ศึกษาการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรดังกล่าว 3) เสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร **ระเบียบวิธีวิจัย:** ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อประมวลผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และสรุปเป็นผลงานการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้บริหารผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร และกลุ่มผู้เรียนของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 11 รูป - คน **ผลการวิจัย:** พบว่า 1) การจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 มีการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนถูกต้องตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 2) ปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรดังกล่าว มี 3 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านสื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่เรียน และด้านการบริหารจัดการ และ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยกลยุทธ์เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยภายในของหลักสูตร และกลยุทธ์เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยภายนอกของหลักสูตร **สรุป:** การบริหารหลักสูตรอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง โดยบูรณาการหลักการจัดการสมัยใหม่กับการบริหารสถาบันทาง

ศาสนาเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อ
เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการพร้อมทั้งพัฒนาแนวทางการสื่อสารออนไลน์เพื่อสร้างเครือข่าย
ขยายการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในระดับประเทศ

STRATEGY FOR DEVELOPING THE QUALITY OF MONKS AND NOVICES IN THE PALI TRAINING COURSE BEFORE THE SANAM LUANG EXAMINATION AT WAT HONG RATTANARAM RATCHAWORAWIHAN, BANGKOK

Keywords:

Wat Hong Rattanaram Ratchaworawihan; Strategy; Quality development; Pali training before the Sanam Luang examination; The role of temples in Thai society

ABSTRACT

Introduction: Thailand has long upheld Buddhism as its national religion. In addition, Thai society is fundamentally rooted in a Buddhist way of life, which is centered on three key institutions: the home, the temple, and the school. These three institutions have been closely interconnected and have continuously supported and complemented one another throughout history. **Objective:** 1) Study the management of the Pali training course before the Sanam Luang examination at Wat Hong Rattanaram Ratchaworawihan, Bangkok. 2) Study the problems and obstacles in the management of the said course. 3) Suggest strategies for developing the quality of monks and novices in the said course at Wat Hong Rattanaram Ratchaworawihan, Bangkok. **Method:** This research used content analysis to process data from in-depth interviews and summarize as qualitative research results. The sample consisted of administrators/instructors, those involved in teaching and learning, and students at Wat Hong Rattanaram Ratchaworawihan, Bangkok, totaling 11 monks/persons. **Results:** 1) The management of the Pali training course before the Sanam Luang examination at Wat Hong Rattanaram Ratchaworawihan, Bangkok, during 2021-2025, the teaching curriculum was organized in accordance with the criteria and standards of the Office of the Chief of Pali, Sanam Luang, and learners could apply the knowledge to their lives and propagate Buddhism in accordance with the objectives of the Buddhist Education Act B.E. 2562 (2019). 2) Problems and obstacles in the management of the said curriculum consist of 3 aspects: human resources, teaching media / equipment / learning location, and management. And 3) The strategy for developing the quality of monks and novices in the said curriculum at Wat Hong Rattanaram Ratchaworawihan, Bangkok consists of strategies to solve problems related to internal factors of the curriculum and strategies to solve problems related to external factors of the curriculum. **Conclusions:** The administration of the Pali preparatory course, integrating modern management principles with religious institutional management. It emphasizes collaboration among all sectors, alongside the application of technology and innovation to enhance management efficiency. It also develops online communication strategies to build a national network for moral and ethical development.

1. บทนำ

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ สังคมไทยเป็นสังคมวิถีพุทธ ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ทั้งสามสถาบันนี้ได้มีความผูกพันและเอื้อเพื่อส่งเสริมกันมาโดยตลอด วัดถือเป็นแหล่งสรรพวิทยาการ ทำหน้าที่เป็นสถานศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำการพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชนและท้องถิ่นทุกระดับ และเป็นที่พักทางใจของสังคม โดยเฉพาะการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน การศึกษาที่คนไทยได้รับจากวัดมิใช่เรื่องวิทยาการเท่านั้น แต่เป็นการขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีจิตสำนึกที่ดีงาม มีลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งนี้ เพราะสถาบันสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาหนังสือและวิชาชีพนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนากับสังคมไทยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (Department of Religious Affairs, 2007)^[1]

วัดและพระสงฆ์ เป็นองค์ประกอบของพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรมและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมอยู่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ วัดและพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำด้านการอบรมสั่งสอนด้วยพุทธธรรมแก่ประชาชน ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยสันติสุข (Waitayakul, 1995)^[11] ทั้งนี้ ศาสนาจะมีความสำคัญและได้รับการยอมรับนับถือจากมนุษย์เพียงใด ขึ้นอยู่กับว่า ศาสนายังให้ประโยชน์ที่ช่วยสนองความต้องการของมนุษย์ได้ ซึ่งการดำรงอยู่ การเจริญมากขึ้น หรือการเสื่อมลงของศาสนานั้นขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญ โดยอาจพิจารณาได้จากบทบาทและหน้าที่ที่ศาสนามีต่อสังคม (Waitayakul, 1995)^[11] นอกจากนี้ Thongsawang (1994)^[10] ระบุถึงหน้าที่ของศาสนาซึ่งรวมถึงสถาบันศาสนาด้วย โดยหน้าที่ประการที่สี่ คือ ศาสนาช่วยอบรมให้คนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตอย่างถูกต้อง เช่น การอบรมเรื่องความซื่อสัตย์ในการทำงาน ไม่คดโกง หรือให้ศีล 5 เป็นหลักในการดำรงชีวิต เป็นต้น รวมทั้ง (Phonpirun, 2023)^[5] ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า วัดในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมรวมถึงยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ ถึงแม้ว่าวัดในประเทศไทยจะมีบทบาทต่อภาคเศรษฐกิจน้อย แต่บทบาททางด้านการพัฒนาสังคมนั้นมีค่อนข้างสูงมาก เช่น เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นศูนย์กลางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมเพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ปัจจุบัน วัดหลายแห่งในประเทศไทยได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรม คือ สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนามหลวงและธรรมสนามหลวงควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม (กศป.) เป็นผู้กำหนดนโยบาย นอกจากนี้ ยังมีแผนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและมาตรฐานสถานศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาควบคุมดูแลและกำกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน่วยการศึกษาในการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Phumathon et al. 2021)^[7] ทั้งนี้ หลักสูตรอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงที่จัดโดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น มีความสำคัญเนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวเป็นการเตรียมความพร้อมและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้กับนักเรียนในการสอบบาลีให้ได้ผลดี รวมทั้งช่วยสร้างความมั่นใจให้กับผู้เข้าสอบ และช่วยสร้างความนิยมในการศึกษาภาษาบาลีให้แพร่หลายมากขึ้นในหมู่พระภิกษุสามเณร (Phra Thawatchai Kaewsings et al., 2023)^[6]

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนพระปริยัติธรรมหลายแห่งยังประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการการศึกษาอยู่หลายประการ (Phra Thawatchai Kaewsings et al. 2023)^[6] รวมทั้งด้านการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงซึ่งวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร ได้จัดหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงอย่างต่อเนื่องและประสบปัญหาด้านการจัดการเช่นกัน

โดยในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 เริ่มประสบปัญหาอย่างชัดเจน เช่น ปัญหาความไม่เพียงพอของงบประมาณ ปัญหาคุณภาพของผู้เรียนด้านการอ่านและการเขียนได้ยังไม่ดีเท่าที่ควร เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการจัดการหลักสูตรดังกล่าว และจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานครในลำดับต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

3. การทบทวนวรรณกรรม

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้มีการนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษาและสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. พุทธศาสนาในประเทศไทย

บทบาทหน้าที่ของศาสนาพุทธกับสังคมไทยวัดและพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบของพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรมและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น วัดและพระสงฆ์ จึงมีอิทธิพลและมีบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์ เป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจในหลายด้าน ได้แก่ ด้านศีลธรรม วัฒนธรรม และพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในสังคม นอกจากนี้ วัดและพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำด้านการอบรมสั่งสอนด้วยพุทธธรรมแก่ประชาชน ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยสันติสุข (Waitayakul, 1995)^[11] ทั้งนี้ศาสนาจะมีความสำคัญและได้รับการยอมรับนับถือจากมนุษย์เพียงใดขึ้นอยู่กับว่าศาสนายังให้ประโยชน์ที่ช่วยสนองความต้องการของมนุษย์ได้ซึ่งการดำรงอยู่การเจริญมากขึ้นหรือการเสื่อมลงของศาสนานั้นขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญโดยอาจพิจารณาได้จากบทบาทและหน้าที่ที่ศาสนามีต่อสังคม (Waitayakul, 1995)^[11]

Thongsawang (1994)^[10] ระบุถึงหน้าที่ของศาสนาซึ่งรวมถึงสถาบันศาสนาด้วยดังนี้

1. ศาสนาช่วยควบคุมสังคมทำให้สมาชิกของสังคมสามารถอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขโดยทำให้บุคคลยอมรับค่านิยม (Value) ปทัสถานหรือบรรทัดฐาน (Norms) ซึ่งประกอบด้วยวิถีประชา จารีตประเพณีกฎหมายตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ ไปปฏิบัติตามที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพ
2. ศาสนาช่วยทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในสังคม (Social solidarity) โดยอาศัยการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งช่วยให้สมาชิกของสังคมนั้น ๆ มีความร่วมมือร่วมใจกันประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ
3. ศาสนาช่วยสนองความต้องการส่วนบุคคลซึ่งความต้องการนั้นเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของชีวิตและคุณค่าต่างๆ ทางจิตใจ เช่น การอบรมจิตใจให้สงบที่สามารถทำให้บุคคลมีความสุขทางจิตใจและรู้สึกปลอดภัยปราศจากความกลัวและวิตกกังวลและสามารถสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจที่นำไปสู่การตัดกิเลสได้

4. ศาสนาช่วยอบรมให้คนประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตอย่างถูกต้อง เช่น การอบรมเรื่องความซื่อสัตย์ในการทำงาน ไม่คดโกง หรือให้ศีล 5 เป็นหลักในการดำรงชีวิต เป็นต้น

แนวคิดในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและพระสงฆ์พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 Royal Society of Thailand (1982)^[9] ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ในภาษาไทยโดยระบุว่าคำดังกล่าวมาจากคำว่า “วฑฺฒน” ในภาษาบาลีและคำว่า “วรณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ ดังนั้น “การพัฒนา” ก็คือการทำให้เจริญ แต่เมื่อนำมาใช้เป็นคำแปลของภาษาอังกฤษที่ว่า “Development” จะมีความหมายครอบคลุมไปถึงการทำให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่โดยการนำเทคโนโลยีเข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือการนำวิชาการเข้าไปใช้การพัฒนาในความหมายนี้ มิได้หมายถึงการพัฒนาด้านวัตถุเท่านั้นแต่หมายถึง การพัฒนาทั้งด้านจิตใจและความคิดด้วย

สำหรับแนวความคิดในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและพระสงฆ์ Waitayakul (1995)^[11] ระบุว่าพระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้วยความสมัครใจและมีความตื่นตัวในการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่องแนวคิดในการพัฒนาจึงเป็นแนวความคิดที่หลากหลายซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่พระสงฆ์รูปนั้นอยู่อย่างไรก็ตามแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและบทบาทของพระสงฆ์สรุปได้ดังนี้

แนวคิดดั้งเดิมด้านการพัฒนากับบทบาทสงฆ์สืบเนื่องจากปรัชญาพื้นฐานทางพุทธศาสนาที่ปรารถนาซึ่งทางหลุดพ้นจากทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนาสภาพด้อยการศึกษาสภาพความเจ็บป่วยสภาพความยากจน ฯลฯ จึงเป็นความคิดที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พระนักพัฒนาบางรูปได้กล่าวจากประสบการณ์ว่าพระสงฆ์ที่เกิดและดำรงชีวิตในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แนวคิดต่อมาด้านการพัฒนากับบทบาทสงฆ์เห็นว่า การพัฒนาเพื่อให้รอดพ้นจากความทุกข์นั้นจะต้องเป็นการพึ่งพาตนเองในส่วนของพระสงฆ์นั้นต้องเป็นผู้เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องตนเป็นที่พึ่งแห่งตนการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้เมื่อคนในชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในขณะเดียวกันแต่ละหน่วยของสังคมควรพยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดก่อนจึงจะเกิดการช่วยเหลือสังคมได้ต่อไปโดยการพัฒนาควรเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องที่ประชาชนต้องเป็นปัจจัยสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในส่วนนี้พระสงฆ์ควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องสามัคคีธรรมและแสดงบทบาทเป็นผู้ประสานงานให้ประชาชนเห็นความสำคัญของความสามัคคีและร่วมแรงร่วมใจดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องให้กิจกรรมการพัฒนานั้นได้บรรลุผลในที่สุด

Phonpirun (2023)^[5] ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่าวัดในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมรวมถึงระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ถึงแม้ว่าวัดในประเทศไทยจะมีบทบาทต่อภาคเศรษฐกิจน้อยแต่บทบาททางด้านการพัฒนาสังคมนั้นมีค่อนข้างสูงมาก ดังนี้ 1) เป็นสถานพยาบาลรักษาคนเจ็บป่วยตามแผนโบราณ 2) เป็นที่พักคนเดินทาง/คนไร้บ้าน 3) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ 4) เป็นสถานที่บันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน 5) เป็นที่ไกลเกลียดชังคือพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาและแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ 6) เป็นศูนย์กลางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ซึ่งเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ 7) เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือเยี่ยมไปใช้เมื่อตนมีงานบ้าน 8) เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมเพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ 9) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่างๆ ของชีวิต และ 10) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ของพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือและการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาท

สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศเนื่องจากพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประเด็นบทบาทของวัดในการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศตามแนวคิดของ Phonpirun (2023)^[5] พบว่า วัดมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมเนื่องจากวัดเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ และเป็นสถานสงเคราะห์ บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

2. ตัวอย่างหน่วยงานเผยแผ่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นหน่วยงานเผยแผ่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบหนึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่อบรมปลูกฝังศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กเยาวชน เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกระบบที่จัดตั้งโดยคณะสงฆ์ มุลินธิ สมาคม สถานศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐ Department of Religious Affairs (2009)^[2] โดยวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งมีดังนี้ 1) เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ด้านศาสนธรรมและรู้จักพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัยของตน 2) เพื่อเสริมความรู้และปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน 3) เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา 4) เพื่อให้เด็กและเยาวชนส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมไทยในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและมารยาทไทยอันดีงาม 5) เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 6) เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาภาคภาษาอังกฤษ และ 7) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม คือ สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนาทและธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม (กศป.) เป็นผู้กำหนดนโยบาย นอกจากนี้ ยังมีแผนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและมาตรฐานสถานศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ควบคุมดูแลและกำกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานกลางในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการศึกษาพระปริยัติธรรมและ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม (กศป.) มีหน้าที่ดำเนินงานธุรการสนับสนุนงานวิชาการ และการอุดหนุนเงินงบประมาณรายจ่ายประจำปีจากรัฐบาลให้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นไปตาม มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 รวมทั้งมีหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2558 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ให้แก่ พระภิกษุ และสามเณร ปัจจุบัน สังกัดสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มหาเถรสมาคม ในการกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้งนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน่วยการศึกษาในการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Phumathon et al., 2021)^[7]

3. การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

การจัดการศึกษาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษา มีเจตนาธรรมให้ชุมชนท้องถิ่น และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานี้ เนื่องจากโรงเรียนหรือสถานศึกษาลักษณะอื่นๆ เป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม จึงควรส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนหรือสถานศึกษาลักษณะต่าง ๆ เป็นการสร้างความ

น่าเชื่อถือ ความมั่นใจ และความนิยมให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ ยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจใน ความสำคัญของการศึกษา และถือเป็นหน้าที่ของประชาชนและชุมชนที่จะต้องให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมดูแลการจัด การศึกษาของโรงเรียน (Rattanasuwan, et al, 2021)^[8]

4. แนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนา

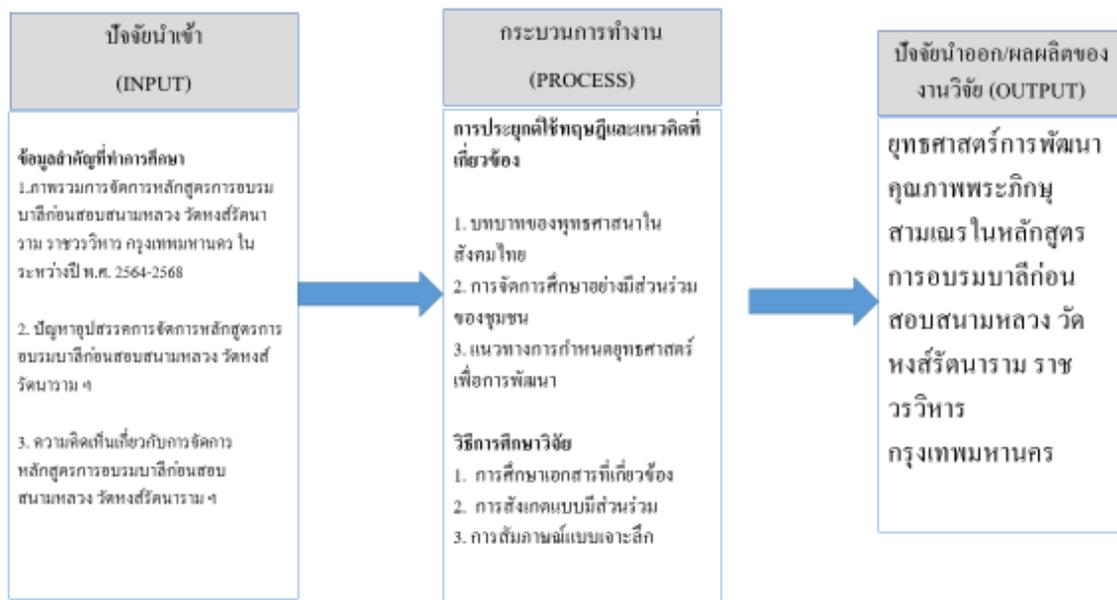
แนวคิดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ในปัจจุบัน พัฒนามาจากแนวทางการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Mngement) ของนักวิชาการในประเทศซีกโลกตะวันตก การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ การตัดสินใจในการยกร่างแนว ทางการดำเนินการ การนำแนวทางไปลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งการตัดสินใจนั้นสัมพันธ์เชื่อมโยงกับหน้าที่ของ ส่วนงานต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ระยะยาว วิธีการที่ใช้วัดและวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ คือ การวิเคราะห์ที่ เรียกว่า SWOT Analysis โดยที่ Hill and Westbrook (1997)^[3] ระบุว่า การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นสิ่งที่ต้องทำเป็น ประการแรกเพื่อการค้นหาเป้าหมายสุดท้ายที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกขององค์กร 4 ด้าน (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม) และเมื่อต้องการกำหนดเป็นกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ จะสามารถนำข้อมูลผล การวิเคราะห์ปัจจัยทั้ง 4 ด้านดังกล่าวนี้มาจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ด้วยวิธีกำหนดกลยุทธ์แบบ TOWS Matrix ตามแนวคิดของ (Koontz et al., 1980)^[4]

ในกรณีของการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบ สนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร นั้น ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้วิธีการ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์ ปัจจัยภายในและภายนอกของวัดเป้าหมายทั้ง 4 ด้าน จากนั้นนำข้อมูลมาจัดทำยุทธศาสตร์ตามวิธีกำหนดกลยุทธ์แบบ TOWS Matrix ในลำดับต่อไป

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ พระภิกษุและสามเณรของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 170 รูป (พระภิกษุ 82 รูป และสามเณร จำนวน 88 รูป)

จากกลุ่มประชากรดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากเกณฑ์คุณลักษณะประชากร ดังนี้ (1) เป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร/ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (2) พระภิกษุและสามเณรที่เป็นผู้เรียนในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร และ (3) เป็นผู้สมัครใจให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการให้คำตอบผ่านข้อความในแบบฟอร์มดิจิทัล (google form) จากเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อ จึงได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ รวมทั้งสิ้น 11 รูป/คน ได้แก่ (1) กลุ่มผู้บริหาร/ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร รวม 6 รูป แบ่งเป็นผู้สอน 4 รูป ผู้บริหาร 1 รูป และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน 1 รูป และ (2) กลุ่มผู้เรียนของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร รวม 5 รูป/คน แบ่งเป็นสามเณร 2 รูป พระสงฆ์ 1 รูป และฆราวาส 2 คน

2. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เน้นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 และวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 และนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย (1) เอกสารบันทึกผลการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับภาพรวมของการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 (2) เอกสารบันทึกผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) (3) แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ (4) เอกสารบันทึกผลการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย (1) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ในเอกสารเกี่ยวกับภาพรวมของการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) (2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เพื่อรับทราบข้อมูลและศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 (3) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เพื่อรับทราบข้อมูลและศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 และ (4) การจัดทำยุทธศาสตร์โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ลักษณะภายในและภายนอกของวัดเป้าหมาย 4 ด้านด้วยวิธีวิเคราะห์แบบ SWOT Analysis จากนั้นนำข้อมูลมาจัดทำยุทธศาสตร์โดยประยุกต์ใช้วิธีกำหนดกลยุทธ์แบบ TOWS Matrix ตามแนวคิดของ (Koontz et al., 1980)^[4]

5. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ตามแนวทางการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้วิจัยสร้างแนวคำถามจำนวน 10 ข้อ แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คนตรวจสอบด้วยการประเมินค่าความสอดคล้อง (Index of consistency: IOC) จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับแก้แนวคำถามตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยดำเนินการในเดือนมีนาคม 2567

จากผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 คน สรุปได้ว่า มีค่า Index of Item Objective Congruence (IOC) เท่ากับ +0.71 (เกณฑ์คะแนนคุณภาพของเครื่องมือวิจัยที่ใช้ได้เนื่องจากมีข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ควรได้คะแนนระหว่าง 0.66-1.00 คะแนน ซึ่งหมายถึงข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกข้อ) อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะให้ผู้วิจัยเพิ่มช่อง “ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม” อีก 1 ข้อ เพื่อให้เป็นคำถามปลายเปิดที่ผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ถูกสัมภาษณ์จะได้แสดงความคิดเห็นหรือข้อมูลเพิ่มเติมอย่างอิสระมากขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ตารางที่ 1

แสดงผลรวมค่า Index of Item Objective Congruence (IOC)

ผู้ประเมิน	คะแนน IOC รวม 10 ข้อของผู้ประเมินแต่ละคน
คนที่ 1	+1.0
คนที่ 2	+0.8
คนที่ 3	+1.0
คะแนน IOC รวม 10 ข้อจากผู้ประเมิน 3 คน	+0.71

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแนวคำถามตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (แนวคำถาม ฉบับปรับปรุงใหม่ มีคำถามรวม 11 ข้อ) และนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ในลำดับต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อประมวลผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และสรุปเป็นผลงานการวิจัยเชิงคุณภาพ

6. ผลการวิจัย

1. การจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระปิ่นเกล้า หรือ สำนักเรียนวัดหงส์รัตนาราม เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีแก่พระภิกษุ สามเณร ซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมถูกต้องตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อสร้างศาสนทายาทที่ดี มีคุณภาพของพระพุทธศาสนาและพลเมืองที่ดีของสังคม รวมทั้งยังสามารถนำความรู้ ความเข้าใจจากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

ลักษณะการบริหารจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นดำเนินงานจนถึงปี พ.ศ. 2568 พบว่า (1) องค์ประกอบด้านทรัพยากรบุคคล แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะผู้บริหารหลักสูตรมีจำนวนประมาณ 2-14 รูป และกลุ่มอาจารย์ผู้สอน/วิทยากร มีประมาณ 2-14 รูป โดยอาจารย์ผู้สอน และวิทยากรต้องเป็นผู้จบเปรียญธรรม 9 ประโยค (ป.ธ.9) หรือปริญญาตรีขึ้นไป และต้องมีความรู้ในหลักภาษาบาลี สามารถอธิบายหลักบาลีไวยากรณ์และเนื้อหาในหลักสูตรของแต่ละชั้นได้อย่างถูกต้อง มีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา (2) องค์ประกอบด้านหลักสูตร

แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (2.1) ด้านของผู้เรียน พบว่ามีจำนวนผู้เรียนประมาณ 16-115 รูป ขึ้นอยู่กับวิชาที่เรียน โดยช่วงอายุผู้เรียนส่วนอยู่ระหว่าง 12-60 ปี จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เรียน พบว่า ทุกคนที่เป็นพุทธบริษัท 4 (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา) สามารถเข้าเรียนได้ แต่อย่างไรก็ตาม สัดส่วนผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคงเป็นพระสงฆ์มากกว่าฆราวาส โดยวัตถุประสงค์ของผู้เรียน พบว่า มากกว่าร้อยละ 70 เข้าเรียนเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยหลักบาลีไวยากรณ์เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาพระไตรปิฎกและพัฒนาตนเอง รองลงมาคือบวชตามคำแนะนำของผู้ปกครอง และเข้าเรียนเพื่อช่วยลดภาระทางการเงินของครอบครัว (2.2) ด้านเนื้อหาและเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งการกำหนดจะเป็นไปตามตามมติของคณะสงฆ์ พบว่า เนื้อหาหลักของหลักสูตร ประกอบด้วย หลักบาลีไวยากรณ์ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม อรรถกถา ฎีกา อุนฎีกา อัตโนมติ ธรรมบทภาค 5-8 มงคลกถา อรรถพระวินัย อภิธรรม แลคมคธเป็นไทย โดยมีเป้าหมายของหลักสูตร คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้จนจบการศึกษาตามหลักสูตร เข้าใจคำสอนทางพระพุทธศาสนา ศึกษาพระไตรปิฎก รักษาพุทธพจน์ และสามารถนำไปใช้ได้จริง นำไปถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้ (2.3) ด้านสื่อการเรียนการสอน / วัสดุอุปกรณ์ / สถานที่เรียน ประกอบด้วย หนังสือหลักสูตรตามจำนวนชั้นและจำนวนนักเรียน สื่อการเรียนการสอน โพรแทคส์ เครื่องฉายภาพ โปรเจกเตอร์ คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก เทปเลต เครื่องปริ้น กระดาษ อุปกรณ์เครื่องเขียน ปากกา สมุด ห้องเรียน อาคารเรียน โต๊ะ เก้าอี้ ผลการสำรวจพบว่า สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ มีคุณภาพดีประมาณร้อยละ 33.3 และคุณภาพพอใช้ประมาณร้อยละ 66.7 นอกจากนี้ อุปกรณ์สำหรับครูสอนยังไม่เพียงพอ (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารจัดการ จากการสำรวจพบว่า มีแนวทางในการบริหารจัดการที่เน้นการให้อิสระในการตัดสินใจของผู้สอนและตรวจสอบการประเมินผลการสอน โดยให้อาจารย์สอนออกแบบการเรียนและประเมินนักเรียนด้วยตนเอง และรายงานต่อผู้บริหารเจ้าอาวาสเป็นหลัก ตลอดจนมีการประชุมครูสอนทุกเดือน เพื่อประเมินผลการเรียนการสอนของผู้สอนและนักเรียน (4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการสำรวจพบว่า แหล่งที่มาของรายได้เพื่อจัดการเรียนการสอน เป็นงบประมาณจากเงินบริจาคประมาณ 1 ล้านบาท/ปี โดยภาพรวมพบว่า งบประมาณยังไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ได้แก่ ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าอาหาร ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค และค่าเดินทาง นอกจากนี้ ในส่วนของรายจ่ายที่ต้องดำเนินการเพื่อจัดการเรียนการสอน (ต่อปี) มีประมาณ 1,800,000 - 2,000,000 บาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับค่าตอบแทนเงินเดือนครู ค่าอุปกรณ์การศึกษา ค่าอาหาร และทุนการศึกษา โดยภาพรวมพบว่ารายจ่ายดังกล่าวยังไม่มีความเพียงพอ

นอกจากนี้ ผลการดำเนินการในการบริหารจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดหงส์รัตนารามฯ ที่ผ่านมา จากการสำรวจ พบว่า ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ร้อยละ 100 โดยพิจารณาจากผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปต่อยอดในการเรียนชั้นที่สูงต่อไป และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562

2. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 สรุปได้ดังนี้ (1) ด้านทรัพยากรบุคคล พบว่า แม้ว่าจะมีอาจารย์ฝ่ายปกครองคอยดูแลให้นักเรียนเข้าห้องตามข้อกำหนดและนักเรียนให้ความร่วมมือดี แต่อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าทางวัดยังคงมีปัญหาในประเด็นอื่น ๆ อาทิ นักเรียนบางส่วนยังอ่านเขียนภาษาไทยไม่ค่อยได้ จำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนซึ่งอาจจะใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยให้ผู้ที่สอบผ่านชั้นสูงกว่าแล้ว มาช่วยสอนนักเรียนที่อยู่ชั้นต่ำกว่า หรือระบบที่สอนน้อง (2) ด้านสื่อการเรียนการสอน / วัสดุอุปกรณ์ / สถานที่เรียน พบว่า ห้องเรียนยังคงมีไม่เพียงพอ ประกอบกับการที่สถานที่เรียนเป็นที่เปิด โล่งแจ้ง บางครั้งอุปสรรคสำคัญจึงมาจากสภาพดินฟ้าอากาศ ดังนั้น ควรมีการสร้างห้องเรียนเพิ่มและจัดหาสถานที่เรียนที่มีความเหมาะสมมากกว่านี้ นอกจากนี้ยังมีประเด็นสื่อการเรียนการสอนที่มีบางชิ้นชำรุด (3) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ปัญหา/อุปสรรค มักเป็นเรื่องของสภาพคล่องของงบประมาณที่ยังคงไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย จึงควรมีการวางแผนในเรื่องการ

จัดทางงบประมาณเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีประเด็นของการขาดแคลนครูสอน ตลอดจนพระผู้ที่มีหน้าที่ดูแลสามเณรแต่ละคณะ ให้ความร่วมมือน้อยและยังไม่เต็มที่เท่าที่ควร ดังนั้นเห็นควรให้มีการจัดตั้งผู้ดูแลโดยกำหนดคุณสมบัติ หน้าที่ความรับผิดชอบ ในการดูแลสามเณรให้ครอบคลุมและครบถ้วน

นอกจากนี้ ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนมีการรับรู้และให้การสนับสนุนด้าน ภัตตาหารเป็นหลัก แต่ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาบาลีของวัดหงส์รัตนารามฯ เท่าที่ควร และทางวัดจึงมีนโยบาย เมื่อมีนักเรียนสอบผ่านชั้นนั้น ๆ จะมีการประกาศ ทำให้มีญาติโยมมาร่วมมูทิตายินดีและถวายอุปการะการเรียนหนังสือเรียน เพิ่มเติม

3. ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ข้อสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 มีดังนี้ (1) จุดแข็ง (Strength : S) ประกอบด้วย (1.1) การมีอาจารย์ฝ่ายปกครองคอยดูแลให้นักเรียนเข้าห้องตามข้อกำหนด (1.2) อาจารย์ผู้สอนสามารถสอนให้เข้าใจง่าย และสามารถเข้ากับนักเรียนได้ดี (1.3) การบริหารเน้นการให้อิสระในการตัดสินใจของผู้สอนและตรวจสอบการประเมินผลการสอน โดยให้อาจารย์สอนออกแบบการเรียนและประเมินนักเรียนด้วยตนเอง และรายงานต่อผู้บริหารเจ้าอาวาสเป็นหลัก ตลอดจนมีการประชุมครูสอนทุกเดือน เพื่อประเมินผลการเรียนการสอนของผู้สอนและนักเรียน และ (1.4) นักเรียนให้ความร่วมมือดี เป็นแนวทางสำคัญที่วัดนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (2) จุดอ่อน (Weakness : W) ประกอบด้วย (2.1) นักเรียนบางส่วนยังอ่าน-เขียนภาษาไทยไม่ค่อยได้ (2.2) จำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน (2.3) ให้ผู้ที่สอบผ่านชั้นสูงกว่าแล้ว มาช่วยสอนนักเรียนที่อยู่ชั้นต่ำกว่าเนื่องจากจำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่เพียงพอ (2.4) สื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ ยังคงมีไม่เพียงพอ และบางส่วนชำรุด (2.5) สถานที่เรียนเป็นที่เปิดโล่งแจ้ง บางครั้งได้รับผลกระทบจากสภาพดินฟ้าอากาศ (2.6) งบประมาณที่ยังคงไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย (2.7) มีการใช้สถานที่ในวัดไม่เป็นสัดส่วนที่ชัดเจนเนื่องจากบางครั้งมีการใช้สถานที่เรียนไปจัดงานอื่น ๆ ซึ่งไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และ (2.8) อาจารย์ที่เป็นพระบางรูปไม่เป็นกลางต่อนักเรียนอาจเป็นเพราะนักเรียนยังเป็นเณรที่ยังมีความเป็นเด็กและมาจากพื้นที่ต่างกันซึ่งต้องการความเข้าใจจากอาจารย์ (3) โอกาส (Opportunity : O) ประกอบด้วย (3.1) คนในชุมชนบางส่วนยินดีถวายอุปการะการเรียนหนังสือเรียนเพิ่มเมื่อทางวัดประกาศผลการสอบของนักเรียน (3.2) คนในชุมชนบางส่วนและสาธุชนพื้นที่อื่นให้ความอนุเคราะห์ถวายภัตตาหารและปัจจัยจำเป็น เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และ (3.3) ครอบครัวของผู้เรียนโดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าหลักสูตรช่วยแก้ปัญหาด้าน ภาระการครองชีพเนื่องจากการเข้าเรียนในหลักสูตรนี้ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและช่วยพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นการลด ภาระผู้ปกครอง (4) อุปสรรค (Threat : T) ประกอบด้วย (4.1) คนในชุมชนบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาบาลี ของวัด (4.2) ในบางปีได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกไม่เพียงพอส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการ เรียนการสอน และ (4.3) ผู้ปกครองยังต้องการพึ่งพาวัดโดยส่งลูกหลานเข้าร่วมในหลักสูตรแม้ยังไม่มีความพร้อมด้านการอ่าน เขียน

จากข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระยะต่อไป

ผู้วิจัยได้จัดทำยุทธศาสตร์ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ลักษณะภายในและภายนอกของหลักสูตรการ อบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร 4 ด้านด้วยวิธีวิเคราะห์แบบ SWOT Analysis เพื่อประเมินปัจจัยภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาสและภัยคุกคาม) ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร โดยมี

ขั้นตอนคือ กำหนดวัตถุประสงค์ ระบุปัจจัยภายใน (จุดแข็ง เช่น คุณภาพอาจารย์ จุดอ่อน เช่น ทรัพยากรจำกัด) และปัจจัยภายนอก (โอกาส เช่น นโยบายสนับสนุนทางการศึกษา ภัยคุกคาม เช่น ความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลง) จากนั้นนำข้อมูลมาพัฒนาเป็นกลยุทธ์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรโดยประยุกต์ใช้วิธีกำหนดกลยุทธ์แบบ TOWS Matrix ตามแนวคิดของ Koontz et al., 1980^[4] ดังนี้

ตารางที่ 2

การจับคู่ผลการวิเคราะห์เพื่อกำหนดกลยุทธ์แบบ TOWS Matrix

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	จุดแข็งของกิจการ (Strength : S)	จุดอ่อนของกิจการ (Weakness : S)
โอกาสของกิจการ (Opportunity : O)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO) การสร้างปัจจัยดึงดูดผู้เรียนด้วย “การบริหารดีมีอาจารย์เด่น” (S1, S2, S3, S4 + O1, O2, O3)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) การเสริมสร้างศักยภาพด้านทรัพยากรจากความร่วมมือของชุมชนและภาคเอกชน (W4, W5, W6, W7 + O1, O2, O3)
อุปสรรคของกิจการ (Threat : T)	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนและภาคเอกชนเพื่อแก้ปัญหาลดงบประมาณ (S3 + T1, T2,)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT) การสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อลดผลกระทบด้านการบริหารจัดการหลักสูตร (W1, W2, W3, W4, W5, W6, W7 + T1, T2, T3)

สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรในหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีดังนี้

กลยุทธ์เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยภายในของหลักสูตร (กลยุทธ์เชิงรุกและกลยุทธ์เชิงแก้ไข) ประกอบด้วย (1) การสร้างปัจจัยดึงดูดผู้เรียนด้วย “การบริหารดีมีอาจารย์เด่น” ผู้วิจัยเสนอแนะให้ใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของหลักสูตรทั้งจุดแข็งในด้านอาจารย์ การบริหาร และความร่วมมือของนักเรียน ประกอบกับโอกาสที่มีอยู่แล้ว กล่าวคือ คนในชุมชนบางส่วนให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าว ซึ่งทำให้เกิดปัจจัยที่สามารถดึงดูดให้ผู้ปกครองส่งลูกหลานมาเข้าร่วมหลักสูตรด้วยความเชื่อมั่น และ (2) การเสริมสร้างศักยภาพด้านทรัพยากรจากความร่วมมือของชุมชนและภาคเอกชน โดยวัดในฐานะผู้บริหารจัดการหลักสูตรทำการประสานงานและขอความร่วมมือกับคนในชุมชนและภาคเอกชนนอกเหนือจากหน่วยงานภาครัฐในการร่วมจัดหาและสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอน สถานที่เรียน รวมทั้งงบประมาณ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการลดข้อจำกัดด้านทรัพยากรและร่วมขับเคลื่อนการเรียนการสอนให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างราบรื่น

กลยุทธ์เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยภายนอกของหลักสูตร (กลยุทธ์เชิงป้องกันและกลยุทธ์เชิงรับ) ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนและภาคเอกชนเพื่อแก้ปัญหาด้านงบประมาณ โดยวัดในฐานะผู้บริหารจัดการหลักสูตรควรใช้ประโยชน์จากศักยภาพด้านการบริหารเพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการประสานงานและขอความร่วมมือกับคนในชุมชนและภาคเอกชนนอกเหนือจากหน่วยงานภาครัฐในการร่วมจัดหาและสนับสนุนงบประมาณ และ (2) การสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อลดผลกระทบด้านการบริหารจัดการหลักสูตร เพื่อเป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา 3 ข้อ ได้แก่ (2.1) คนในชุมชนบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาบาลีของวัด (2.2) ในบางปีได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกไม่เพียงพอส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการเรียนการสอนและ (2.3) ผู้ปกครองยังต้องการพึ่งพาวัดโดยส่งลูกหลานเข้าร่วมในหลักสูตรแม้ยังไม่มีความพร้อมด้านการอ่านเขียน ดังนั้น โดยวัดใน

ฐานะผู้บริหารจัดการหลักสูตรควรใช้ประโยชน์จากศักยภาพด้านการบริหารเพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการประชุมหรือจัดงานพบปะพูดคุยทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ปกครอง คนในชุมชน และตัวแทนภาคเอกชนเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของหลักสูตร การจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน และการเตรียมความพร้อมของลูกหลานก่อนเข้าเรียนในหลักสูตร ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และนำไปสู่ความร่วมมือและการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าวต่อไป

7. อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่ของศาสนาพุทธกับสังคมไทย

จากผลการศึกษาวิจัยที่ได้ข้อสรุปว่า คนในชุมชนบางส่วนยินดีถวายอุทิศการเรียนหนังสือเรียนเพิ่มเมื่อทางวัดประกาศผลการสอบของนักเรียน รวมทั้งคนในชุมชนบางส่วนและสาธุชนพื้นที่อื่นยินดีให้ความอนุเคราะห์ถวายภัตตาหาร และปัจจัยจำเป็นเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ Waitayakul (1995)^[11] ที่ระบุว่า ศาสนาจะมีความสำคัญและได้รับการยอมรับนับถือจากมนุษย์เพียงใด ขึ้นอยู่กับว่า ศาสนายังให้ประโยชน์ที่ช่วยสนองความต้องการของมนุษย์ได้ ซึ่งการดำรงอยู่ การเจริญมากขึ้น หรือการเสื่อมลงของศาสนานั้นขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญ โดยอาจพิจารณาได้จากบทบาทและหน้าที่ที่ศาสนามีต่อสังคม

2. ผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดบทบาทของวัดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

จากผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า ผู้ปกครองยังต้องการพึ่งพาวัดโดยส่งลูกหลานเข้าร่วมในหลักสูตรแม้ยังไม่มีความพร้อมด้านการอ่านเขียน และครอบครัวของผู้เรียนโดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการศึกษาร่วมกับปัญหาด้านภาระการครองชีพ เนื่องจากการเข้าเรียนในหลักสูตรนี้ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและช่วยพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นการลดภาระผู้ปกครอง ผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดบทบาทของวัดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ Phonpirun (2023)^[5] ที่กล่าวถึงบทบาทของวัดกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบุว่า วัดในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม รวมถึงยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะบทบาทของวัดที่เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้ง เป็นสถานสงเคราะห์ บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

3. ผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับประเด็นสำคัญส่วนหนึ่งในแนวคิดการจัดการศึกษาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัยที่ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ ที่ยังคงมีไม่เพียงพอ และบางส่วนชำรุด รวมทั้งงบประมาณที่ยังคงไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย รวมทั้งผลการศึกษาวิจัยที่ได้ข้อสรุปว่า คนในชุมชนบางส่วนยินดีถวายอุทิศการเรียนหนังสือเรียนเพิ่มเมื่อทางวัดประกาศผลการสอบของนักเรียนนั้น ผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามที่ Rattanasuwan et al. (2021)^[8] ระบุว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาลักษณะอื่น ๆ เป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม จึงควรส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนหรือสถานศึกษาลักษณะต่าง ๆ เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ ความมั่นใจ และความนิยมให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ ยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจความสำคัญของการศึกษา และถือเป็น

หน้าที่ของประชาชนและชุมชนที่จะต้องให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษา
ลักษณะอื่น ๆ

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสมัยใหม่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหา ผลจากการจัดการหลักสูตร
การอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2568 สะท้อน
ให้เห็นว่า วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ
ภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือด้านงบประมาณและองค์ความรู้เกี่ยวกับการ
บริหารจัดการสมัยใหม่สำหรับสถาบันทางศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการโดยเน้นหลักประสิทธิภาพ
นวัตกรรม และเทคโนโลยี เป็นหลัก ด้วยวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
อย่างมีทิศทางที่ชัดเจนเพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมายของการจัดการหลักสูตรในระยะเวลาที่กำหนด รวมทั้งนำเทคโนโลยีและ
นวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลและจัดการงบประมาณให้เกิดความคุ้มค่าอย่างยั่งยืน

2 การใช้องค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดต่าง
ๆ มีความสำคัญมากในโลกปัจจุบัน เช่น การใช้สื่อออนไลน์ในแพลตฟอร์มและช่องทางการสื่อสารต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์
ภาพลักษณ์และจุดเด่นของหลักสูตรดังกล่าว ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน ควรมี
บทบาทในการให้ความสนับสนุนอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านคุณธรรมและ
จริยธรรมแบบองค์รวมระดับประเทศในระยะต่อไป

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของประชากรในประเทศ เช่น สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา เป็นต้น ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ
การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของประชากรในประเทศ โดยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน
สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน ให้มีส่วนร่วมตามศักยภาพของแต่ละหน่วยงานทั้งในด้านงบประมาณ องค์ความรู้ และ
ทรัพยากรด้านอื่น ๆ เพื่อให้วัดและโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดหลักสูตรอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงสามารถดำเนินการได้
อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายได้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านคุณธรรมและ
จริยธรรมแบบองค์รวมระดับประเทศในระยะต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยแนวทางการแก้ปัญหาสำหรับการจัดการหลักสูตรการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงของวัดอื่น ๆ
เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมแบบองค์รวมระดับประเทศในระยะต่อไป โดยพื้นที่การ
ศึกษาวิจัยในลำดับแรก ความเป็นวัดหรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดหลักสูตรอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงในจังหวัดที่มี
หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน ที่พร้อมจะเข้าร่วมให้ข้อมูลและร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือ
อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดตัวอย่างการสร้างเครือข่ายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมแบบองค์รวมสำหรับการ
ประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

REFERENCE

- [1] Department of Religious Affairs. (2007). *Handbook for moral learning centers in temples* [In Thai]. The Printing Plant, the Agricultural Co-operative Federation of Thailand, Ltd.
- [2] Department of Religious Affairs. (2009). *Sunday Buddhist Study Centers: Sources of community moral and ethical development* [In Thai]. The Printing Plant, the Agricultural Co-operative Federation of Thailand, Ltd.
- [3] Hill, T. & Westbrook, R. (1997) SWOT Analysis: It's Time for a Product Recall. *Long Range Planning*, 30(3), 46 - 52, [http://dx.doi.org/10.1016/S0024-6301\(96\)00095-7](http://dx.doi.org/10.1016/S0024-6301(96)00095-7)
- [4] Koontz, H., O'Donnell, C., & Weihrich, H. (1980). *Management*. McGraw-Hill.
- [5] Phonpirun, P. (2023). *The role of temples in sustainable development* [In Thai]. <https://nida.ac.th/temple-sustainable-development/>.
- [6] Phra Thawatchai Kaewsings, Charoenwiryakoon, C., & Charoenratchapak, N. (2023). A Causal factors affecting effectiveness of phrapariyattidhamma school [Article in Thai]. *Journal of MCU Social Development*, 8(1). 43 – 51.
- [7] Phumathon, M., Duangloy, D. & Phrapaladrachin Buddhiso (2021). Lessons Learned in Buddhist Management: Buddhist Charity School, Buddhist College, Chang Hua Man Royal Project, and Thewaphum Farmin Phetchaburi Province [Article in Thai]. *Journal of MCU Kanchana Review*, 1(2). 32 – 41.
- [8] Rattanasuwan, R., Navakijpaitoon, N., & Temrat, S. (2021). Guidelines for community participation in the administration of educational institutions under Nakhon si thammarat primary educational service area office 2 [Article in Thai]. *Journal of Buddhist Sociology*, 6(3), 79 – 93.
- [9] Royal Society of Thailand. (1982). *Royal Institute Dictionary B.E. 2525* [In Thai]. Aksorncharoentat.
- [10] Thongsawang, T. (1994). *The Thai society*. Bangkok: Department of Sociology [In Thai]. Srinakharinwirot University.
- [11] Waitayakul, P. (1995). *The role of monks on human resource development: A case study of Phra Payom Kalayano of Wat Suan Kaew* [In Thai]. [Unpublished master's thesis]. National Institute of Development Administration.